

„Keď som videl, čo sa deje, nemohol som sa len prizerať. S kolegom sme v práci natlačili protiokupačné letáky.“

Ladislav Kmetík (*1944)

Ladislav Kmetík pochádza zo Žilinskej Lehoty. Po skončení Vysokej školy poľnohospodárskej v Nitre pôsobil na Vodohospodárskom projektovom ústave v Žiline, neskôr žili spoločne s manželkou v Trebišove, kde pracoval v rámci Poľnohospodárskych stavieb v Sečovciach. V hektickom období invázie vojsk Varšavskej zmluvy v roku 1968 sa naplno prejavili jeho protirežimové názory, keď sa zapojil do letákových akcií a formovania tajnej odbojovej činnosti. Po nástupe normalizácie v decembri 1970 bol zatknutý a odsúdený za problematickú letákovú kampaň. Výkon trestu absolvoval v Želiezovciach, odkiaľ ho v máji 1971 za dobré správanie podmienene prepustili. Osobne aj kariérne bol perzekvovaný aj v neskorších rokoch, v dôsledku čoho odišiel s rodinou v roku 1972 do Žiliny. V roku 1977 utrpel ťažkú autonehodu, ktorej následky ho zdravotne poznačili na zvyšok života. Od roku 1980 pracoval v Slovenskom rybárskom zväze, kde na pozícii investičného referenta a neskôr zástupcu vedúceho zotrval až do svojho odchodu do invalidného dôchodku v roku 1991. V súčasnosti žije na dôchodku v Kysuckom Novom Meste spoločne so svojou manželkou, ktorá mu je vernou oporou po celý život.

 podcast

 príbeh

Aktivita: Filmové obrazy socializmu (trezorové filmy)

skupinová, hromadná aktivita

Cielová skupina:

základná škola, stredná škola

Téma:

príbehy 20. storočia, komunistická diktatúra a filmové umenie, práca s historickými filmovými prameňmi

Ciel:

Utvárať objektívnu predstavu o socialistickej minulosti. Predstaviť komunistický režim v Československu na konci 60. rokov a v období normalizácie. Ilustrovať podoby vtedajšej sociálnej praxe, pracovať s filmovými prameňmi s využitím prvkov kritického myslenia, analyzovať a interpretovať normalizačnú ideológiu.

Pomôcky:

príbeh pamätníka, filmy a filmové ukážky, internet, záznamový hárok

Postup:

- V úvodnej časti aktivity (evokácia) pred začatím projekcie vybraného filmu/filmovej ukážky objasníme jeho historický kontext. Vysvetlíme, že tieto filmy sa pokúšali ukázať verný obraz skutočnosti a poukázať na to, ako systém fungoval, resp. nefungoval. Žiaci/žiačky by mali mať východiskové informácie o tom, čo to boli trezorové filmy a prečo sa nesmeli po desaťročia vysielat'.
- Poskytneme im intro do témy trezorových filmov. Vyberieme z nasledujúceho textu tie časti, ktoré sa nám javia vzhľadom na cieľ aktivity vhodné a primerané:

Filmová prohibícia

Rozkvet umeleckej tvorby ukončila okupácia 21. augusta 1968. Niektoré filmové projekty sa síce ešte podarilo schváliť či dokončiť, no obnovenie cenzúry neveštilo nič dobré. Špeciálna komisia ministerstva kultúry „prehodnotila“ všetky filmy zo 60. rokov. Cenzorom neušla ani komédia Slávnosť v botanickej záhrade (1969), ktorá údajne nie je politicky škodlivá, ale „pôsobí dojmom zbytočnosti“.

Aj snímka Petra Solana Slávny pes (1971) mala premiéru až dvadsať rokov po nakrútení. Pozornému zraku cenzorov totiž „neušlo“, že päť malých psíkov roztrhaných nemeckým ovčiakom možno chápať ako členské štáty Varšavskej zmluvy, ktorých vojská nás „zachránili pred kontrarevolúciou“.

Zatratení emigranti

Začiatkom roka 1970 zakázali komisie premietat' 23 celovečerných a 65 krátkych československých filmov, na čo niekedy stačil iba podnet ÚV KSČ alebo významného stranického funkcionára.

V priebehu rokov 1969 až 1973 stiahli z premietania viaceré slovenské filmy, medzi nimi aj také „nevinné“ diela ako Pieseň o sivom holubovi (1961), Boxer a smrť (1962) či Panna Zázračnica (1964). Vela ďalších titulov sa do distribúcie nedostalo pre nedostatočné „preverenie“ tvorcov, ktorí buď emigrovali, alebo sa angažovali počas Pražskej jari.

Normalizácia a obmedzovanie slobody viedli k tomu, že mnohí umelci videli jediné východisko zo zúfalej situácie v emigrácii. V rokoch 1968 – 1969 nastal najväčší exodus v dejinách slovenskej kinematografie. Do exilu odchádzali renomovaní aj začínajúci autori, medzi nimi napríklad režisér Stanislav Barabáš či kameraman Igor Luther.

Odchodom do cudziny akoby svoje filmy pochovali. Režisér alebo herec musel potom počítať s tým, že snímky, na ktorých spolupracoval, zmiznú z kín aj televíznych obrazoviek. Výnimkou nebol ani slovenský režisér Ján Kadár a jeho oscarová dráma Obchod na korze (1965). Z neskorších rokov možno uviesť herca Juraja Kukuru. Po jeho odchode do západného Nemecka sa režim tváril, akoby nikdy neexistoval.

- *V hlavnej časti aktivity (uvedomenie)* po poskytnutí vstupných informácií začneme so samostatnou prácou s filmami a filmovými ukážkami. Rozhodneme sa, či zadáme rovnakú úlohu pre všetkých žiakov (1 film/filmová ukážka), alebo dáme žiakom na výber, na ktorom z ponúknutých filmov/filmových ukážok budú pracovať. Pre pestrejší a dokonalejší obraz doby je vhodné voľiť analýzu viacerých filmov.
- Zameriavame pozornosť žiakov na postoje zobrazovaných ľudí. Pri analýze ukážky je vhodné pomáhať žiakom/žiačkam vopred pripravenými otázkami, ktoré im napomáhajú v analýze ukážok a filmov.
- Pozorne sledujú dobovú ideológiu a spôsob, ako sú utvárané filmové obrazy, ktorými opisujú vtedajšiu dobu, stret názorov, spôsoby reakcií na obidvoch zúčastnených stranách. Ako politická klíma ovplyvňovala postoje ľudí v súkromí a vo verejnom priestore.
- Žiaci/žiačky sa snažia popísať kľúčové charakteristiky, ktoré socialistický režim alebo normalizačná propaganda spája s predstavou o spoločensky vhodnom a nevhodnom.
- V ďalšej fáze žiaci/žiačky interpretujú filmové ukážky, filmy, pričom je táto fáza asi najnáročnejšia. V tejto fáze žiaci/žiačky vystupujú zo sveta filmu, diania a postáv a vnímajú dej s kritickým odstupom. Reflektujú filmový obraz vzhľadom k dobovému kontextu a posudzujú jeho historickú vierohodnosť.
- Počas celej práce moderujeme činnosť žiakov/žiačok a napomáhame im pri plnení jednotlivých úloh
- Vedeť žiakov/žiačky k tomu, aby sa nezameriavali len na postoje aktérov príbehu, ale hodnotili aj zámery tvorcov filmov, uvedomovali si kontext dobového publika a zároveň odhaľovali dôvody, prečo daný film skončil v trezore. Aký odkaz komunikoval a prečo predstavoval pre cenzorov a predstaviteľov moci nebezpečenstvo.
- *V záverečnej fáze* im kladieme ďalšie otázky: Aké vlastnosti film pripisuje jednotlivým postavám? O čo sa postavy vo filme usilujú? Čo si má divák o postavách myslieť? Čo si o nich myslíte vy? Akým spôsobom film zachytáva komunistický režim? Aký je odkaz filmu pre súčasnosť? Čo nové ste sa o minulosti i o súčasnosti dozvedeli, naučili?
- Pokúsime sa prepojiť poznatky z filmu s príbehom pamätníka a objavujeme spoločné prvky, ktoré poznačili jeho život. Objavujeme a popisujeme obľudnosť systému a postupy režimu voči jeho kritikom. Nastolíme aj tému „spomienkového optimizmu“, ktorý ovplyvňuje mienku najmä u staršej generácie. Hľadáme dôvody, prečo napriek faktom a objektívnym informáciám mnohí režim obhajujú. Vyzveme žiakov, aby na záver vypracovali systém argumentov pre objektívne hodnotenie nedávnej minulosti.

Ponuka filmov na zhladnutie:

Ucho (1970)

Azda najslávnejší zo všetkých trezorových filmov, v ktorom sa objavila dvojica Jiřina Bohdalová a Radoslav Brzobohatý v úlohe manželov. Tých, napriek tomu, že boli lojálni voči režimu, odpočúvala Štátna bezpečnosť v duchu hesla „dôveruj, ale preveruj!“. Ucho sa smelo začať premietiť až po roku 1989 a tridsať rokov od poslednej klapky ho na filmovom festivale v Cannes nominovali na Zlatú palmu.

Spaľovač mŕtvov (1968)

Film kežmarského rodáka Juraja Herza sa síce dotýkal kolaborantov s nacizmom, no bol utajenou obžalobou režimu, ktorý stvoril svet plný strachu, v ktorom sa aj tí dobrí a vzorní (ako bol zamestnanec pražského krematória Karel Kopfrkingl v bravúrnem podaní Rudolfa Hrušínskeho) môžu stať tými najhoršími.

Skřivánci na niti (1969)

Menzelovi Skřivánci na niti nakrútení podľa predlohy Bohumila Hrabala demýtizujú to, že vo väzení boli len zločinci. Komunisti totiž na nútené práce neposielali zločincov, ale skôr všetkých tých, ktorí im boli nepohodlní – intelektuálov, veriacich, politických oponentov, neúspešných emigrantov a iných. Film skončil, podobne ako ostatné, na desiatky rokov v trezore a diváci si ho prvýkrát mohli pozrieť až v roku 1990.

Všichni dobří rodáci (1968)

Máj 1945. Ľudia sa v jednej moravskej dedinke schádzajú v miestnej krčme a oslavujú koniec vojny a príchod nových, možno krajších časov. Tri roky na to však prichádza kolektívizácia, ktorá občanov a niekdajších kamarátov pošťve proti sebe. Režisér Vojtěch Jasný si týmto filmom a realistickým stvárnením údajne prospešnej kolektívizácie proti sebe pošťval vládnucu elitu a bol napokon nútený emigrovať do Západného Nemecka.

Pštrosí večierok (1969)

Film s hviezdny m hereckým obsadením kritizujúci spoločenské pomery ovládané strachom.

Panelstory alebo Ako sa rodí sídlisko

Satirická sonda do života obyvateľov rozostavaného sídliska odhaľujúca ich pokrytectvo, sebeckosť a malomešťiactvo. V kaleidoskopickej mozaike jedného dňa sa odvíja tragikomédia osudov ľudí v panelovej džungli.